

FALCSIK MARI

Rejtő, a pesti író

A szerző költő, esszéista.
Legutóbbi írását 2015. 5.
számunkban közöltük.

„Ha az élet- és emberismeret döntő fontosságúak az írás művészetében, úgy elmondhatjuk, hogy az egész világirodalomban alig van író, aki a magyar Rejtő Jenőnél kalandosabb és változatosabb életet élt” — így vélekedik 1934-ben a *Déliab* riportere. A lap említett év július 14-én hoz riportot a Budai Színkör számára írt darabja debütálása előtt álló íróval, aki a riport tanúsága szerint ifjú kora ellenére már sűrű és viharos csavargó múltat tudhat maga mögött. Ez a kivételes dokumentum (elérhető az Interneten) Rejtő saját élő szavaival közvetíti az író röpké, ám annál eseménygazdagabb önéletrajzát, az írói karrier kezdetének idejéből. Rejtő ekkor 29 éves. Ma épp száztíz lenne, mint jó Japán-beli romipartnere, József Attila.

A *Déliab*-cikk ott kezd, ahol Heltai ajánlólevelével — és ennél nem is sokkal többel — a zsebében a 19 éves fiú nekivág a világnak Berlin felé, hogy aztán ő legyen a 20. századi magyar irodalom legnagyobb „hobbo”-ja — mint ő mondja, *„így nevezik internacionális nyelven a csavargót”*. És innen már ő maga meséli el hihetetlen kalandjait, nagy öniróniával. Mély tapasztalatokban bővelkedő hányattatása során volt parkett-táncos, dokkmunkás, kézimunkákkal házaló árus (állítása szerint ez volt a legnehezebb), cementgyári melós, mosogató, cirkuszi napszámos, profi verekedő. Utazott *„vasútak tetején, tengelyen, gyalog, zsupkocsin, féderes szekéren”*. Lakott azilumokban, csavargók börtönében, két hétig még *„a Fourvoieren a világ egyik legszebb templomában”* is. Több tengerjárón volt potyautas, mindenféle hivatalos okmányok nélkül lehetett kötőző a paratai sziklákon — talán volt idő, hogy ő is, akárcsak halhatatlan Fülüg Jimmyje, illegálisan tartózkodott az egész Glóbuszon. Majd következett Svájc, Prága, Bécs, Konstantinápoly, Párizs — a francia fővárosban, remek regényírói érzékkel, egy darabig hagyta, hogy a royalista hajlamú szállodatulajdonos házaspár valamely balkáni kiskirályság trónja fosztott uralkodójának nézze. A menekült koronás főt és a titkos tárgyalásokra sűrűn hozzá látogató udvari embereit — szintén csupa éhenkórász — a két jó lélek bőségesen élelmezte, és a szobáért sem fogadtak el egyetlen szantimot sem. Majd Biscaya után, Marseille-ben jött a légió: megjárja Dakart, Casablancát, Dzsebelt, de egészségügyi okokból elég hamar leszerelték (a regényéhes mendemondák egyike szerint megvesztegette az ezredorvost, egy másik szerint pedig, ami nagyon is illene hozzá, egyszerűen megszökött a légióból). Ezután még egyszer volt ereje nekivágni Európának. Nizza után sorra járja az olasz városokat — amikor kitoloncolják Klagenfurtba, még visszaszökik Itáliába, hogy befejezze körútját. Aztán Velence, Trieszt — és ott: *„egy hirtelen ötlettől sugallatva elhatároztam magamat egy minden eddiginél kalandosabb, veszélyesebb útra: hazajöttem Budapestre, ahol nincsenek dokkok, kenyeret adó*

gyárok, ahol nem vagyok napszámos és csavargó, tehát mind e nációnál szegényebb vagyok”.

Úgy alakult, hogy nagyon is jogos lett ez a korai ironikus felhang. A közép-európai nagyvárosok hétköznapijai néha életveszélyesebbek a dzsungelnél. Ezt a szorongásban kiváló előmenetelt mutató Rejtő zsigerből is tudta, de — előbb mint kezdő író, később mint zsidó származású — megismerhette a saját élet- és haláltapasztalatából is.

A cikk ott ér véget, ahol Rejtő ismét útra kel, de ezúttal már Bécsből visszafordítja saját halálának híre, amit az újságokban olvashatott. Mint Fülíg Jimmy a nagy földrajztudós-megtaláló trükk után. *„Nagylelkű pártfogóm és mesterem, Karinthy Frigyes egy szép, meleghangú cikket írt rólam a Pesti Naplóba — meséli az író a Délibábnak. — Természetesen nyomban hazatértem, egyrészt, hogy megcáfoljam a halálhíremet, másrészt, hogy lássam, mi történik egy emberrel, aki halála után aránylag jó egészségben megjelenik a Nagykörúton. Semmi nem történt, csak az, hogy ittragadtam...”*

„Szomorú dolog az, ha valaki meghal, de kiderül, hogy ez csak tecc — meséli Jimmy a levelében „kiráji kollegájának”, a Boldogság-szigetek uralkodójának a Piszkos Fred közbelép, Fülíg Jimmy őszinte sajnálatára című halhatatlan ópuszban. — Ha az ember jön a túlvilágról és látja hogy a Dokok, a kikötők, raktárházak, örömfők és pofonok meg minden ép olyan mint volt. Mert itt mégis abban a tudatban vannak, hogy mekhalt a Fülíg Jimmy és mégis csak épen úgy mennek és lármáznak mint tegnap... Ép úgy futkáznak az autók, ép annyit haszudik a Buszkó Mócsink és ép úgy csilingelnek a villanyosok és ami a legkínosabb: ép úgy süt a nap! Nem tudom, teccik-e érteni?”

Rejtő tehát az éhezést, kikötői kocsmás késszúrásokat, zsiszikes borsót, afrikai trópusilázás menetelést, leszereléshez megevett darab szappant túlélve — pesti író lett. Nem kockázatmentes vállalkozás. Ezt ő maga is kimondja a riportban: *„Raktam kábelt a Fleischmarktton, és lapátoltam havat a szörnyű spanyolnátha idején, kiskabátban, szakadt talpú cipőben, harmincnycfokos lázzal 33 fokos hidegben, a többiekhez viszonyítva aránylag egészségesen és jólöltözötten. Ugyanekkor a Belvárosban harminc-negyven ember halt meg naponta, meleg ágyakban, kórházakban, professzorok keze alatt.”*

Állítólag Rejtő is csak egy „huszár a tetőn”. Állítólag ő is csak azért vágta magát az életveszélyes kalandok sűrűjébe, mert félt. Mert ős-szorongó volt, olyannyira, hogy fenntartott szobája volt a Lipótmezőn, a Sárgházban, ahonnan nappal azért a legrosszabb korszakaiban is bejárhatott a városba, mint egy kimenős Vanek. Regényeiben másutt is át meg átbutcskázna a színen a bolondokháza-szőkevények, például az *Egy bolond száz bajt csinál* lapjain is egy, de van, ahol tucatszám futkároznak: ez a *Piszkos Fred közbelép, Fülíg Jimmy őszinte sajnálatára*. Számmomra ez a szép epikus című regény Rejtőtől „A Nagy Könyv”.

Rejtő Jenő bolondjai mind ugyanazt üzenik, amit az író fonák életrajza: bolond ez a világ, s egy bolond világban a bolond jobban

láthat. Így is van: Rejtő lelkének és idegrendszerének azt a részét „nem sérté a golyó”, amelyik az emberismeretet működteti, amelyik megírhatja vele a keserédes humorral megfogott emberi természetrajzot, amelyik a kávéházakba járásért felelős, legfőképp a Japánban ücsörgésért és ott a vég nélküli agysziporkáztatásért. „Ez a centruma 1.-ső rangú.” Ül tehát a Japánban nap mint nap, hogy színről színre lássa az eccehomót, és amit lát, azt néhány tökéletes görbe vonallal papírra is vesse, ha épp hozzák a számlát. Mert ő is a szövegeivel fizet, mint nagylelkű pártfogója és mestere, Karinthy Frigyes.

Rejtő Jenő emberismerete: mint a legnagyobbaké. Szagáról ismeri meg az emberállat összes bűneit. Különös tekintettel a pestiekre. A Rejtő-regények bődületes marhasághullámai közül az ember feljő és megnyilvánul — oly mindegy, ha körötte kibogozhatatlan hablatynak is tűnik maga a sztori. Egyébként ez a vád sem igaz: Rejtő többnyire remekül vezetett krimi-vonalakat húzgál át mindenféle árkon-bokron, nevéhez méltóan a sok badarságba rejti a jó sztorit, mintha csak a játék kedvéért, no meg hogy a flekkek szépen gyarapodjanak.

Egyszer szűk bizalmi társaságban összefogtuk egy-egy Rejtő-regény színopszisztát: a rejtőihez nagyon hasonló mechanizmussal neveltető groteszk francia filmkomédiáknak vannak ilyen forgatókönyveik (azokra gondolok, amelyekben a főszerepet rendre — nem derogált a szépségének — Thierry Lermite játszotta). A lényeg persze itt is, ott is az, hogy a fergetegesen forgó lüke események közepette az ember cselekszik, és ezzel megmutatja önmagát. Rejtőnél épp a pesti ember. Én ezért hívom pesti írónak Rejtő Jenőt, elsősorban ezért. Persze látom őt a kávéházi-színházi pesti nyüzsgésben is, régi tréfás esetek hőseként is — mint tapsot arató vígjátékíró, pesti színpadok háziszzerzőjét, a Japán kávéház kézírattal fizető törzsvendégét, a többi nagyszerű bohém között emblematikus figuráját a városnak. De nekem a regényeiből — akár a Szaharában járunk bennük, akár Párizs valamely titokzatos házában, akár gögös angol lordok könyvtárszobáiban — mindegyre dől a modern Pest, és ebben a jelzőben jól megfér a korabeli a maival.

Az alakok teszik. Ők teszik kitapinthatóvá Rejtő szövegeiben a városát. A szülővárosomat, életem örök színterét. A számomra is könnyen beazonosítható alakok, akik mögül — legyen az egy futóbolond vagy egy bőbeszédű fogatlan oroszlán — nem hiányzik ehhez a pesti látkép, sem az a hangulat, amit más pesties írásokban a helyek, kiskocsmák, utcanevek direkt felemlegetése ad. De Rejtő regényeiből úgy hajol ki egy-egy kendőcsücskös fejű asszonyság, hogy közvetítse a ház, az udvar, az utca véleményét, hogy konkrét említés nélkül is ott úszik a hétker pörköltillata vagy a nyócker kukaszaga a levegőben, játszódjék bár a jelenet épp a Pacific Ocean Trust — népszerű nevén a Paciocsi — igazgatójának szépreményű, ám annál léhább fiacskája amerikai lakosztályában.

Emlékszünk? Amikor az elveszett földrajztudósért, Gustav Bahrért megindul az egyszerű emberek szíve... Míg az expedíció szerveződik, a Pest-gyanús háttérből csak úgy visszhangzik a tömegvélekedés, a pletyka, a háztartási száanalom. És persze az a lehetetlen asszociációs kör, amitől én mindig elámulok, ahányszor csak belehallgatok a körfolyosók vagy piacok élénk beszélgetéseibe: ahogy ez a városi agóra magára vonatkoztatja a világ minden történéseit.

Előbb csak olyan jelenséget csíp ki az érzékeny író a társadalmi környezetből, ami — bár mi elsősorban Pest hangját halljuk benne — még minden város tömegesen megnyilvánuló polgárságára igaz lehetne: *„Csakugyan! — kiált fel a regényben a városi nép. — Mi is lett ezzel a Gustav Bahrral? Jó, hogy említik... Itt egy értékes ember tűnt el a leltárból, és senki sem szól, senkinek nem hiányzik! Hallatlan!”*

„Valaki sínylődik a távoli óceánon! — kiált fel maró szarkazmussal az író. — A szomszéd lakásban megöszül egy zongorahangoló, és senki nem törődik vele... Az asszony ruhái, a gyermekek dohányzása, a zongorahangoló könnyelműsége (26 év előtt egy négyágú ezüst karosgyertyatartót vett a nagyanyjának) okai a bajnak... — ecce homo, városias módra — a polgárok zöme úgy érzi, hogy rokona lett az elveszett kitűnő tudósnek. A polgárok szeretik, ha kitűnő egyénnel rokonságba kerülhetnek. Természetesen nevetséges volna azt mondani, hogy küldjön a távoli ismeretlen szigetre néhány dollárt ennek a tudósnek.”

„Az emberi részvét éppen fordítottja egy kirándulásnak — summázza Rejtő a jelenséget. — Minél távolabb fekszik a térben a száanalom célja, annál gyorsabban és kényelmesebben eljut hozzá megértő embertársainak szíve.”

De amikor ennek a városi agórának egy-egy pregnáns képviselője megszólal, máris tudjuk, hogy itthon vagyunk, Pesten vagyunk, a Garay téren vagy a Klauzálon, egy Üllői úti vagy egy Baross utcai nagy bérházban. Mert mindenütt mondanak ilyesmit, de így csakis itt mondják, minálunk, a Nagyvásárcsarnokban vagy a körüti fák alatt, a káposztaszagú nagykapuk árnyékában: *„De végre is egy ember baját, akinek a felesége idei zöldborsót vesz, amikor még ennyi meg ennyibe kerül kilója, nem lehet közügyvé felfűjni. És ha már itt tartunk, miért jár a leánya állandóan új selyemharisnyában? Miért nem teszik össze azt a pénzt?... Látja, ilyen emberek, mint ez a Gustav Bahr, ötcentes szivarokat szívnak... A sógornóm mondta, aki jól ismer néhány híres tudóst, mert kölcsönkönyvtára van. Az ilyen embereken, mint hangoló Anton és családja, nem lehet segíteni... Láttam, hogy a kisfiún szakadt harisnya van? Hát ez az!... Mindenki lehet szegény, de engedje meg, rongyosan azért nem kell járni!... Az unokafivérem sokszor együtt van minisztériumi emberekkel, mert jó társaságba jár, és azt mondja, hogy ez a Gustav Bahr mindig olyan rendes és tiszta volt, mint aki most jön egy skatulyából. Istenem, csak megtalálják szegényt! Tudja, hogy én meg az uram nem aludtunk egész éjjel!”*

És a lenyűgöző monológ után az író, maga is kissé visszahőkölve, már csak ennyit szól ki az olvasónak onnan a bérházi nagy-

kapu mellől: „És sajnálják és ennek még gyűjtenek is esetleg, és ha majd előkerül, meggyanúsítják, és pletykáznak róla.”

Megszólal itt még Rejtő másik kedvenc állatfajtája is, a pesti redakcióban tenyésztő sajtós. A szimatot kapó szerkesztő így szidja újságíróját: „Szörnyű, hogy egy ilyen világhírű festőművészt... hát kutatót! Ki a fene törődik vele!... Szóval ez magasztos ügye az emberiségnek, és miért nincs hír róla?... Kétségbeesett gyermekei sírnak utána... Maga lehetetlen fráter! Írja, hogy a testvére gyermekei sírnak, vagy a szomszéd gyerekek, de gyereksírás kell, mert anélkül nem ér semmit!”

És arra emlékeznek-e, amikor aztán „jönnek a görlok! *The Twenty Gustav Bahr Melody Sisters In The Bask!*” Mert amíg valamiből nem lesz sláger, addig nem is létezik. Ezt a törvényt a pesti dalírók tudják a világon a legjobban. Pesten a slágerek jegyezték a trendet: bukjel-szoknya, bubifrizura, cserlszton, habos sütemény, de még később, kevésbé kabarés korokban is: táskarádió, Bambi szörp és neccharisnya — kell egy jó sláger, és a kis téma máris vaporizálódik a köztudatban... Ez Gustav Bahr amerikai porszívóügynök esetében is pesti recept.

Ha az ember mélyebbre megy, a Rejtő-szövegekben rátalál arra a szintre, ahol a pesti létezés bonyolult kondíciói szinte elevenen rögzültek a nyelv valóságában. A Rejtő-figurák — alakjuk, beszédük — őrzik a Rejtő-korabeli Pestet. És míg egyetlen kendőcsücskös vicéné, egyetlen affektáló kvázi-úriasszony, egyetlen vastagszeműveges futóbolond, egyetlen atlétikus jassz is létezik Pesten, addig Rejtő Jenőt is őrzi a mai város. Márpedig léteznek ők máig mind. Hiszen a Rejtő-mű alapanyaga — csupa pesti aszfaltfolklor. Sőt: a mély-Pest — ahogy ma mondjuk, az esélytelenek világa. Amit ez a balhész fél- és alvilágjáró olyan jól ismert, hogy óriási röhögtetés közepette szépen átbillentette a nagytiszteletű magyar irodalomba.

Ebben az én kedvenc regényemben még a bennszülött törzsfő, Kannibál Ödön is olyan jelenség, aki így, ezzel a névvel azonnal jegyet válthatna bármelyik pesti villamosra. (Talán akad, aki még emlékszik rá: járkált is valaha egy fura alak, egy összetéveszthetetlen figura a Belvárosban, Kannibál Öcsi néven...) Nos, ennek az Ödönnek a jól tájékozottsága a civilizáció bajos ügyeiben, valamint e fölött érzett bús melankóliája, akár egy pestszentlőrinci kertes házból beljebb költözött tisztviselőé. „Megmondtuk ennek az úrnak — így beszél a regényben a szomorú bennszülött —, hogy nincs szükségünk olajkutatókra, menetjegyirodára, híradóra és fertőző betegségekre. Mi békében akarunk itt élni, és álmfejtő varázslóink szerint a civilizációról álmodni közeli útépítést jelent... Kicsiny szigetünkön előfordul, hogy megesszik a halott embert, ám jelenleg még az élők békében megvannak, és hadd éljen boldogan a szigetiünk a távoli óceánon, közlekedés, verses drámák és daláregyletek nélkül.”

A modern kor e lajstromát a regényben Tülök Tódor honolului vendéglőjének törzsvendégei egészítik ki, „akik nem szeretik korun-

kat". Akik nem kedvelik „az új tengerészgenerációt, a gépfegyveres banditizmust, a hangosfilmet, a sztratoszférát, a csőbútort, a többtermelést és a kötelező húmlőoltást”. Látjuk? Jószerivel leltárt — nagyon ironikus leltárt — készíthetünk a modern városi létről, a korabeli pesti újdonságokról, szórakozási lehetőségekről pusztán azzal az egyszerű eljárással, hogy Rejtő bennszülöttjét vagy kocsmahőseit szó szerint idézzük.

Ugyanez a pesties civilizációs szkepszis árad Wágner úr hátborzongató leveléből is. De ez a levél, ez a torokszorogató szöveg ezen felül is bravúros magánszám, pontos láttele az alkoholelvonási tünetektől szenvedő embert megrohanó valószerűtlenség-érzésnek, amit csak a valaha remek-egész ego hajdani társadalmi rutinjának itt-ott megmaradt abroncsai tartanak kordában kissé. Komoly pszichológiai adalék a zsigeri szorongáshoz, amivel az író szellemében a humorérzék társbérletben élt.

Wágner úr a hajón a szeszkészlet elfogytával örökös boldog részeg álmából felébredve ott folytatja az időt, ahol a harminc évvel azelőtti első berúgásakor kiszállt belőle: „bús arccal körüljárt, és bemutatkozott sorban mindenkinek. — Zaturek Manfréd vagyok — szólt halkán”. Aztán „idegesen ténfergett és a szalonban egy napilapot keresett, mert szerette volna tudni, hogy hová fejlődött időközben az orosz-japán háború? ... Később levelet írt a feleségének, melyben közölte, hogy jól utazik. Érdekli ez a kiállítás. Majd meglátja azt a repülőgépeket. Egész éjjel dinamogépeket látott röpdölni a levegőben, szárnyakon (!) sokáig. Ez persze a veronézertől lehetett. Attól mindig nyugtalanul alszik. Az ember ne egyen sok vacsorát. De főként ne akarjon repülni. Az nem adatott meg. Van telefonhírmondó, szabadonfutó (kontrafékes!) biciklik, telefon, sürgöny, öngyújtó és fényképezés. Quo vadis? Mi kell még?

Nincs tovább, Edit, hidd el! Ha fejlődne még a technika, Isten lenne az emberből! És ilyesmi ritkán vezet jóra.

Eddig az időutazásos regényekből ismerős trükk, az időjáték (a „vissza a jövőbe”). De ez csak adalékeleme itt ennek a döbbenetes szövegnek. Karinthyra hajazó megoldás. Viszont hogy mit dolgoz fel ezzel a trükkel, az már hamisítatlanul rejtői, eredeti találmány. Ezt a jelenséget író őelőtte még nem mutatta fel ebben a furcsa fény-szögben. Íme, a hajdani gondolkodó, érdeklődő, világlátó okos pesti polgár, még-nem-Wágner korából, egykori teljes épségében — hány ilyen monumentális hajóronccsal találkozhatott Rejtő a pesti kocsmákon zátonyra futott életek között? A megfoghatatlan félelem így jön elő Rejtő e kivételes szövegében: „... Valami hülye cipelte őt álmában, és gyertya volt a kalapja mellett. És hemzsegett minden ezektől a kinematográfvetítőtől, és az volt a legszörnyűbb: Képzeld! A képek beszéltek (!), énekeltek (!), és csurgott az emberről a veríték, és nem tudott felébredni! ... Nehéz idők, drága fiam — írta még, mert egyre írnia kellett. — A mi korunkban minden esztendő duplán számít!... De lehet, hogy azért e rosszkedv, mert kóstoltam egy kortyot. Te tudod, ez babona nálunk a családban (ostobaság!), hogy aki egy kortyot iszik, az alkoholista

lesz, és nem hagyja soha abba, mert mindnyájan szégyelljük, hogy a papa, ha ivott, hát dúdolt a lépcsőházban. És meleg volt, hát ittam egy kortyot. De hogy dúdoltam volna, azt nem hiszem.”

A korabeli irodalom igencsak komoly dolog volt. Annyira komolyan vette magát, mint ez az egykori józan Wágner. Rejtőnek kifejezett szerencséje lett volna az azóta teret nyert irodalomelméleti terminusokkal: abszurd, groteszk, megtört épségű szöveg, alantast a fenségessel, szövegirodalom... Van a mai magyar írók közt egy, akinek megadatott egészen közvetlenül érezni ugyanezt a fenség-alantast rétegét az életnek, a rejtői groteszket, a bőre alatt — egy egészen elpestiesedett magyar írónak, egy mai grammásnak, mai keserédes nevetetőnek, a Parti Nagy Lajosnak. Ha egyszer mégis kijön majd azzal a fürdős regénnyel, amiben a megjelent első részlet tanúsága szerint (megjelent 1998-ban az *Alföldben*) valami titkos Rejtő-rokon készül a napvilágra bújni, akkor majd újra itt köszönthetjük körünkben a rejtői Örök Kisembert, aki groteszk kínoktól szenved, nevetni kell rajta, és szeretni, de mindkettőt nagyon.

Mert Rejtő úgy is pesti író, hogy a pesti íróké. Érezzük-őrizzük őt, csodáljuk nyelvi leleményét, némelyikünk még kabaréba is dolgozik, mint ő. Néha megpróbáljuk megugrani azokat a nem hétköznapi grammatikai magasakadályokat, amiken ő végezte könnyed tornamutatványait. De aztán többnyire csak utánozni tudjuk, belátjuk, hogy valószínűleg ezzel — mint valami különleges hangképző szervvel — születni kell: hogy egyszerre csattanjon a szellemi, a szituációs és a nyelvi poén, s közben a beszédből még feledhetetlen karakter is szülessen...

Mindamellet Rejtő emberanyaga, a *Pest profundo* nem sokat változott hetven-nyolcvan év alatt. Wágner úrral teli van a sarki kocsmá, ahol megannyi Pepita Ofélia lantol és beszél különelveket. S minden kocsmá szegletében áll egy hallgatag Drugics, a hú Melanie fokaira támaszkodva. Tuskó Hopkins mindennapi pesti figura, pökhendi, hazudós, izzadtságsgazú tróger, vacak egy jellem, de azért mindenben benne van, néha még valami jóban is, ha a referenciaembere, valamelyik jelesb gazfickó hívja. És még tán a Vendrinerék is megvannak, az egész pereputty, de Piroska, a sakál legalább, a minap láttam a hatoson a Blahánál, hisztérikusan ide-oda forgatta riadt fejét, ideges volt a nagy útfelújítási grimbusz miatt — le kellett volna takarni szegénykét. De talán megvan még a rég leszázalékolt Aladár is a szívdobogásával, aki a nyugdíjas kispadról is csak egykori munkahelye síkjából képes a világot szemlélni: artisták és jegyszédők, ez az emberiség két faja. Vanek úr meg, hajjaj, számatlan leszármazottja tölti meg a szakrendelők várócsarnokait, az önkormányzatok ügyfélfogadóit, ahol a mindenkori bekattant nyárspolgár kissé indignálódott sóhajjal, de az emberi faj sekélyesebb szellemű egyedei iránt tanúsított mérhetetlen türelemmel magyarázza el újra és újra a maga bonyolult, szokatlan, de figyelemre-

méltóan egyedi szempontjait. És Jimmy meg Gorcsev meg Csülök meg Senki Alfonz, a „spanyol” — ezek a hencegő vagy sima léptű, jóképű csirkefogók is mind-mind itt próbálják az életüket érvényben tartani. Csak a tábornok úr szép leányát és a Becsületrendet meghozó nagy kaland hiányzik — igaz, az a '30-as években is csak a Rejtő igazságosztó népmeséiben jutott nekik.

Ha ez lényeges, hát mára már lett Rejtőnek Pesten egy innen-onnan lecsípett helyes kis utcája is — ezt az évek óta hajszolt álmát az internetes Rejtő-rajongó tábor néhány éve küzdötte át a megvalósulásba.

De én azt szeretném, ha visszajönné, ha ő maga visszajöhetne. Hogy lássam, mi történik egy emberrel, aki halála után aránylag jó egészségben megjelenik a Nagykörúton. Ha visszajönné, és más-képpen kanyaríthatná az útját onnan, ahol '34-ben kezdte, az első színdarabja premierjéről álmodozva. *„Szereztem egy-két tanítványt, főként baráti körömből, akiket nyelvekre oktattam. Néha egyik ujság hozta kisebb dolgaimat, egy hetiújságnál mint riporter, tördelő és szerkesztőségi titkár működtem havi negyven pengőért. Állás után hiába jártam. Mindamellet befejeztem egy színdarabot és író lettem... a Darabomtól sokat remélek, hozzáértők, akik eddig részleteket olvastak, sikerrel bíztatnak. Optimizmussal, életkedvvel nézek a jövőm elé. Ha nem sikerül semmi, maga a küzdelem tartalmas volt, színes, megérte. Azonban itt a premierem... Most csak ez érdekel. Meglátjuk, mit hoz a jövő!”*

Midőn ezt nyilatkozta a Délibábnak, már tíz év se volt hátra Ukrajnáig, ezrek és ezrek pusztulásának színhelyéig, ahová őt '42-ben a kórházból hurcolták el, s ahol egy fagyos barakkban megölte a tífusz. De ennél sokkal pontosabb, sokkal igazabb, ahogy a *(Velük voltam* című kötetében megjelent) gyönyörű írásában rá emlékező Boros Elemér mondja: itt érte az, amit nem nevezhetünk emberhálának, külön szavunk meg még mindig nincs az olyasmire, hogy *„a tetvekkel és ragályokkal szétmárt testen megfagy a ráloccsantott víz és alatta a megszenvedett ember”* — úgy mondjuk hát, hogy elérte a szörnyű vég. Az ős-szorongó vidám kalandort. Az emberismerő hobót. A pesti abszurd csúcsra-fejlesztőjét, világcsavargó nyelvzsenit, minden idők legnagyobb magyar marhaságit.